

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЛЮДЕЙ
ПОХИЛОГО ВІКУ У ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ (НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ)»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.2312-сп-з
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
Ю. А. Качинська

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки та
спеціальної освіти _____ О. Г. Лещенко

Рецензент _____

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Качинській Юлії Анатоліївні

1. Тема роботи: «Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)»

керівник роботи Лещенко О.Г. к.пед.н., доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти

затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1505-с

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити сутність та зміст поняття «супровід»; проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку; виявити особливості функціонування людей похилого віку; розробити та впровадити технологію надання соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

5. Перелік графічного матеріалу: таблиць – 5.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Лещенко О.Г.		
Розділ 1	Лещенко О.Г.		
Розділ 2	Лещенко О.Г.		
Висновки	Лещенко О.Г.		

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Написання вступу	грудень	виконано
3	Робота над першим розділом	січень-квітень	виконано
4	Робота над другим розділом	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатку	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студентка _____ Качинська Ю.А.

Керівник роботи _____ Лещенко О.Г.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

Апукhtина В. В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 63 с., 5 таблиць, 66 джерел, 1 додаток.

Об'єкт кваліфікаційної роботи: процес соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку.

Предмет кваліфікаційної роботи: програма соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Мета кваліфікаційної роботи: теоретично обґрунтувати та методологічно визначити програму соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Методи дослідження: теоретичні: аналіз і узагальнення теоретичних джерел з теми дослідження; емпіричні: анкетування; інтерв'ю; спостереження.

Теоретична значущість роботи полягає у обґрунтуванні технології соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Практична значущість полягає у розробці програми надання соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Галузь використання: центри соціальних служб, центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД, СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА, ЛЮДИ ПОХИЛОГО ВІКУ

SUMMARY

Kachynska Y.A. Social and Pedagogical Guidance of the Elderly in the Territorial Centre of Social Services (Provision of Social Services).

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, findings, a list of references (66 items).

Elderly people usually experience a change in their usual living standards, illnesses, and difficult emotional experiences. These are not only material difficulties, but also problems of a psychological nature. Social-pedagogical support of the elderly can influence all spheres of the life of an elderly person: help overcome the age crisis and various personal problems, help realize potential opportunities and develop abilities, creative self-expression, satisfy spiritual needs, to form a positive and healthy lifestyle in old age, etc. New comfortable conditions for revealing an active and creative personality in old age will contribute to positive changes in the lives of these people, filling it with new positive meanings and motives. Even in old age, people can continue to learn and develop their interests. Social and pedagogical support can provide opportunities for learning new skills and hobbies.

The purpose of the study: to theoretically justify and methodologically determine the program of social and pedagogical assistance to the elderly in the territorial center of social services (provision of social services).

The research tasks:

- 1) To define the essence and meaning of the concept of "accompanying".
- 2) To analyze the domestic and foreign experience of socio-pedagogical support of the elderly.
- 3) To identify the features of functioning of the elderly.
- 4) To develop a program for providing social and pedagogical assistance to the elderly in the territorial social service center (provision of social services). To justify the technology of socio-pedagogical prevention of social orphanhood in the center of social services..

The object of the study: the process of social-pedagogical support of the elderly.

The subject of the study: the program of socio-pedagogical assistance to the elderly in the territorial center of social service (provision of social services).

Part 1 « Theoretical foundations of socio-pedagogical support of the elderly in the territorial social service center (provision of social services)» the essence and content of the concept of "social-pedagogical support" is revealed, the peculiarities of the functioning of the elderly are considered, the domestic and foreign experience of the social-pedagogical support of the elderly is analyzed.

Part 2 «Study of socio-pedagogical support of the elderly in the territorial center of social services (provision of social services)» the methodology of researching the need for social and pedagogical support of the elderly in the territorial center of social services (provision of social services) was considered, a program of socio-pedagogical support of the elderly in the territorial center of social services (provision of social services) was created.

The results of the research can be used for the provision of socio-pedagogical assistance to the elderly in the territorial social service center (provision of social services).

Keywords: social support, social assistance, elderly people

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).....	12
1.1. Сутність та зміст поняття «соціально-педагогічний супровід».....	12
1.2. Особливості функціонування людей похилого віку.....	21
1.3. Вітчизняній та зарубіжний досвід соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку	30
Розділ 2. Дослідження соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).....	39
2.1. Методика дослідження необхідності соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)	39
2.2. Програма соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).....	45
Висновки.....	49
Список використаних джерел.....	52
Додатки.....	59

ВСТУП

Люди похилого віку зазвичай відчують зміну звичних життєвих стандартів, хвороби, важкі душевні переживання. Це не тільки матеріальні труднощі, а й проблеми психологічного характеру. Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку здатен впливати на усі сфери життєдіяльності людини похилого віку: сприяти подоланню вікової кризи і різних особистісних проблем, допомагати реалізувати потенційні можливості та розвивати здібності, творче самовиражатись, задовольняти духовні потреби, формувати позитивний та здоровий спосіб життя в похилому віці тощо. Нові комфортні умови розкриття активної та творчої особистості в похилому віці сприятимуть позитивним зрушенням в житті цих людей, наповнюючи його новими позитивними сенсами та мотивами. Навіть у похилому віці люди можуть продовжувати навчатися та розвивати свої інтереси. Соціально-педагогічний супровід може надати можливості для навчання нових навичок і хобі.

Проблема соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку стає все більш актуальною в сучасному суспільстві, оскільки наша популяція старіє, і ця категорія населення потребує спеціальної уваги та підтримки. «За даними Фонду народонаселення ООН, в Україні станом на 2023 рік проживає 36,7 мільйона людей. Як зазначається, 20,2% становлять люди віком 65+» [66].

Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку базується на загальних принципах соціально-педагогічної роботи: гуманності, визнанні людини найвищою цінністю та захисті її людських прав [8].

Часто люди похилого віку відчують себе відчуженими та ізольованими від суспільства через фізичні обмеження, втрату друзів і родини. Соціально-педагогічний супровід може допомогти створити можливості для соціальної активності і спілкування. Також старші люди мають складнощі з отриманням доступу до різних соціальних та медичних послуг. Супровід може включати в себе допомогу у вирішенні цих питань. Одними з таких бути серйозних

проблем серед людей похилого віку є депресія, смуток і самотність. Супровід психолога або консультанта може бути дуже корисним. З огляду на погіршення фізичного і психічного здоров'я, старші люди можуть потребувати підтримки у догляді та медичному обслуговуванні.

Багато людей похилого віку стикаються з фінансовими труднощами через пенсії, які не вистачають для гідного життя. Соціально-педагогічний супровід може допомогти знаходити ресурси та програми підтримки.

Усе це підкреслює важливість соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку і відзначає його актуальність у сучасному суспільстві. Забезпечення цієї групи населення необхідними ресурсами і підтримкою сприяє збереженню якості життя і гармонійному старінню.

Нормативно-правове регулювання питання профілактики соціального сирітства забезпечується міжнародними та державними документами. До міжнародної нормативно-правової бази належать Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права людини (КООН), Декларація ООН про права людини старшого віку (United Nations Principles for Older Persons), Міжнародна Конвенція про права людини старшого віку (United Nations Principles for Older Persons) та інші. До державних регулюючих документів відносять Конституцію України, Закон України «Про соціальний захист осіб похилого віку», Закон України «Про пенсійне забезпечення», Закон України «Про соціальні послуги», Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Положення про соціально-педагогічний супровід осіб похилого віку» та інші.

Багато вчених і дослідників займалися дослідженням соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку у всьому світі. Відомими науковцями-українцями в цій галузі є О. Піменова, яка вивчала проблеми старіння та психологічні аспекти старіння, Ю. Брильніков – український геронтолог і педагог, який спеціалізується на проблемах старіння та вивчає соціально-педагогічний супровід старших груп населення, Т. Мовчан – українська психологиня і соціальна робітниця, яка зосереджується на вивченні соціально-психологічних аспектів старіння та психологічній підтримці літніх

осіб, та Ірина Запорожець – українська геронтологиня, професор, яка спеціалізується на дослідженні проблем старіння та якості життя літніх людей.

Вчені з інших країн також працювали над цими питаннями, оскільки старіння населення є актуальним соціальним явищем. Найбільш розвиненим напрямом дослідження соціально-педагогічний супровід людей похилого віку є в Америці (Ерік Еріксон, Роберт Бутлер, Лора Карстенсен, Джері Волфелд) та Великобританії (Маргарет Гленденнінг, Кейт Морган, Джеймс Нейлен)

Аналіз науково-дослідних джерел доводить, що практично не існує фундаментальних досліджень з проблеми соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку, також саме поняття «соціально-педагогічного супроводу» не достатньо досліджене.

Загальний висновок полягає в тому, що дослідження та розуміння проблем і потреб людей похилого віку є важливими для суспільства, і вони допомагають розробляти політики та програми, спрямовані на поліпшення якості життя цієї групи населення і забезпечення їхньої гідності. Це все підкреслює актуальність значущість обраної нами теми дослідження.

Об’єкт соціально-педагогічного дослідження: процес соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку.

Предмет соціально-педагогічного дослідження: програма соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Мета кваліфікаційної роботи: теоретично обґрунтувати та методологічно визначити програму соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Завдання :

1. Визначити сутність та зміст поняття «супровід».
2. Проаналізувати вітчизняній та зарубіжний досвід соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку.
3. Виявити особливості функціонування людей похилого віку .

4. Розробити програму надання соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз і узагальнення теоретичних джерел з теми дослідження;
- емпіричні: анкетування; інтерв'ю; спостереження.

Теоретична значущість роботи полягає у обґрунтуванні технології соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Практична значущість полягає у розробці програми надання соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ У ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ)

1.1. Сутність та зміст поняття «соціально-педагогічний супровід»

Соціально-педагогічний супровід та підтримка людини характерна для будь-якого суспільства і будь-якої форми об'єднання людей на протязі всієї історії існування людства. Однак в спеціальному вигляді вона особливо не виділялася. Історично соціально-педагогічний супровід виникло і розвивалося в форматах різних культурно-історичних парадигм: державної турботи і захисту; громадського піклування і піклування; благодійності; батьківського піклування; волонтерського руху та ін.

В Україні соціальна робота, спрямована на вирішення індивідуальних потреб клієнта. Це підтверджує Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», де визначено термін «соціальний супровід» як вид індивідуальної соціальної роботи. Відповідно до означеного закону: соціальний супровід – це вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу [16].

За визначенням І. Зверевої та О. Безпалько соціальний супровід сім'ї – це вид соціальної роботи, спрямованої на забезпечення оптимальних умов життєдіяльності сімей, дітей і молоді, шляхом надання необхідних соціальних послуг, допомоги та здійснення відповідних заходів. Його здійснює соціальний працівник, діяльність якого спрямована на підтримку сім'ї в різних видах її життєдіяльності, формуванні здатності сім'ї самотужки долати свої труднощі,

надання допомоги сім'ям з метою розв'язання різних проблем [3].

За визначенням І. Пешої, А. Капської соціальний супровід – це вид соціальної роботи з особою або сім'єю, які опинилися в складних життєвих обставинах, наслідки яких вони не можуть подолати самотійно, що передбачає надання комплексної індивідуальної соціальної допомоги [21].

Соціально-педагогічний супровід розглядається в широкому і вузькому сенсі.

У широкому сенсі – це забезпечення найбільш доцільного соціального розвитку, соціалізації і соціального виховання людини, його активного самовиявлення на життя. Йдеться про одну з найважливіших функцій загальнодержавної діяльності по створенню найбільш сприятливих умов для самореалізації людини на його життєвому шляху і забезпечення його участі в реалізації своєї громадянської позиції.

У вузькому сенсі - це соціально-педагогічний супровід людини в реальній ситуації розвитку, яке забезпечується особою, що бере або виконує функції соціального педагога в цій ситуації [59].

Соціально-педагогічний супровід є спільний рух (взаємодія) соціального педагога (супроводжуючого, суб'єкта супроводу) і вихованця, його батьків (супроводжуваного, об'єкта супроводу), на основі прогнозування перспектив поведінки і самовияву об'єкта в ситуації розвитку, спрямоване на створення умов і забезпечення йому (їм) найбільш доцільною допомогою (підтримки), стимулювання осмислення істоти в процесі виникнення (вирішення цієї) проблеми (труднощі) в спілкуванні, успішному просуванні в навчанні, життєвому і професійному самовизначенні (догляді, розвитку і вихованні дитини), пошук способу її подолання, а також спонукання до самотійності і активності в цьому [3].

«Ведення випадку» є важливим методом професійної соціальної роботи, в центрі уваги якого є потреби конкретного клієнта. Працівники та ресурси різних служб та установ незалежно від підпорядкування об'єднуються задля допомоги клієнту у вирішенні його проблем, мінімізації негативних наслідків.

Рішення, дії та послуги мають враховувати найкращі інтереси клієнта. Робота з клієнтом базується на взаємній повазі та спільній відповідальності задля досягнення визначених цілей. При цьому є постійний соціальний працівник, відповідальний за ведення випадку, який супроводжує клієнта, координує надання послуг іншими фахівцями чи службами, визначає послідовність надання послуг та їх об'єм.

Соціально-педагогічний супровід – це комплексна педагогічна та соціальна практика, спрямована на підтримку, розвиток та соціалізацію особи в соціально-освітньому середовищі. Це поняття об'єднує два важливі аспекти: соціальний та педагогічний, і включає в себе ряд ключових компонентів та завдань [38].

Соціальна складова:

- Соціальна адаптація: Допомога в адаптації особи до соціального середовища, в якому вона знаходиться, зокрема до навчального закладу, робочого колективу тощо.

- Соціальна підтримка: Надання психологічної, емоційної, практичної та інформаційної підтримки особі у вирішенні соціальних проблем та складних життєвих ситуацій.

- Робота з вразливими групами: Соціально-педагогічний супровід часто спрямований на підтримку осіб з вразливими статусами, такими як діти з особливими потребами, молодь із соціальними проблемами, мігранти, безробітні тощо.

Педагогічна складова:

- Освіта і розвиток: Розробка індивідуальних педагогічних планів та стратегій для підтримки освітнього та особистісного розвитку особи.

- Навчальна підтримка: Допомога у навчанні, включаючи забезпечення доступу до освіти, навчальної літератури та додаткових ресурсів.

- Розвиток навичок і компетенцій: Підтримка в розвитку ключових життєвих навичок, професійних компетенцій та вмінь.

Соціально-педагогічний супровід базується на індивідуальному підході,

орієнтованому на потреби конкретної особи або групи осіб. Він вимагає співпраці між різними фахівцями, такими як педагоги, соціальні працівники, психологи та інші, для досягнення максимального соціального та освітнього розвитку особи.

На думку І. Іванової, метою соціально-педагогічного супроводу є створення умов для повноцінної участі особи в суспільстві та досягнення її особистих та професійних цілей, а також попередження або подолання соціальних викликів та негативних життєвих ситуацій [18].

Супровід не передбачає полегшення, гіперопіки супроводжуваного, а направлено на стимулювання його усвідомленої, цілеспрямованої активності в самовияву при виникненні проблем. Воно:

- «Дозволяє найбільш повно реалізувати потенціал доцільного самовияву супроводжуваного;

- Виступає важливою умовою, стимулюючим доцільне і успішне поведінку і самовиявлення вихованця, його батьків в ситуації розвитку;

Сприяє соціалізації вихованця (підвищення педагогічної культури батьків), накопиченню ними соціально-значущого досвіду доцільного самовияву (виховної діяльності) в різних життєвих ситуаціях» [59].

На основі аналізу викладеного можна ми виділили наступні основні елементи соціально-педагогічного супроводу:

- Суб'єкт і об'єкт супроводу. Як суб'єкт виступає супроводжуючий: соціальний педагог або особа, яка виконує функції соціального педагога (це може бути батько, фахівець, який працює з конкретним контингентом людей, які потребують соціально-педагогічної підтримки (реабілітаційні центри, центри дозвілля, молодіжні об'єднання)). Об'єктом є супроводжуваний - особа (вихованець, людина в ситуації супроводу), група, сім'я, що вимагають соціально-педагогічного супроводу в даній конкретній ситуації розвитку;

- Спільний рух (взаємодія) соціального педагога (супроводжуючого, суб'єкта супроводу) і вихованця, його батьків (супроводжуваного, об'єкта супроводу);

- Характер виникаючих проблем в процесі самореалізації об'єктом супроводу в життєвій ситуації;
- Прогнозування суб'єктом перспектив поведінки і самовияву об'єкта в ситуації розвитку (спілкуванні, поведінці, діяльності), що дозволяє виділити можливі проблеми і схильність об'єкта до їх подолання;
- Визначення суб'єктом супроводу необхідності і можливого характеру дій, спрямованих на створення умов і забезпечення найбільш доцільною допомогою об'єкту, його підтримки, стимулювання осмислення істоти в процесі виникнення (вирішення цієї) проблеми (труднощі);
- Реалізація обраного характеру дій, що забезпечують осмислення об'єктом супроводу суті проблеми (труднощі) і способу її подолання;
- Спонування до найбільш повного самовияву людини в ситуації (забезпечення, підтримка), самостійності та самоактивності в подоланні (що виникли) проблем (труднощів), досягненні доцільних цілей [23].

Аналіз отриманих результатів і визначення перспектив подальшої спрямованості супроводу (за своєю суттю – це початку нового процесу супроводу).

Мацкевіч Ю. Основа соціально-педагогічного супроводу – це сприяння тому, щоб людина у виниклій (виникає) проблемній для нього ситуації міг осмислювати її істота, визначав способи доцільного подолання та реалізовував себе в ній, забезпечуючи самореалізацію. Сутність соціально-педагогічного супроводу включає в себе наступні основні аспекти:

- Соціальна підтримка. Головною метою соціально-педагогічного супроводу є створення умов для задоволення соціальних потреб та підтримки особистості в соціальному оточенні. Це може включати в себе надання правової допомоги, консультування з питань соціальних послуг, допомогу в здійсненні соціальних контактів та вирішенні проблем.
- Освітня підтримка. У рамках соціально-педагогічного супроводу здійснюється підтримка у навчальному процесі. Це може включати в себе створення індивідуальних освітніх планів, допомогу у вирішенні навчальних

проблем, розвиток ключових навичок, необхідних для успішної освіти.

– Розвиток особистості. Соціально-педагогічний супровід спрямований на розвиток особистості і формування позитивного самовизначення. Це включає в себе роботу над самосвідомістю, самореалізацією, самоповагою та розвитком соціальних навичок.

– Сприяння інтеграції. Головною метою соціально-педагогічного супроводу є інтеграція особистості в соціальне життя і освітній процес. Це може включати в себе підтримку в пошуку роботи, участі у громадських заходах та інші способи включення у соціум.

– Моніторинг і оцінка. Супровідник здійснює постійний моніторинг і оцінку прогресу та потреб особи, щоб належним чином коригувати стратегію супроводу та забезпечити досягнення поставлених цілей [34].

Усі ці аспекти об'єднуються з метою створення оптимальних умов для соціальної та освітньої інтеграції особистості, яка потребує допомоги та підтримки для досягнення свого потенціалу та покращення якості життя. Соціально-педагогічний супровід діє як індивідуальна програма, спрямована на конкретну особу, так і як системна практика в освітніх установах та соціальних службах.

Одним з найбільш важливих засобів реалізації соціально-педагогічного супроводу людини виступає підтримка його в проблемній ситуації.

Капська І вважає, що соціальний супровід включає в себе такі напрями:

– соціальна допомога – система заходів, спрямованих на повернення особи до активного життя та праці, відновлення соціального статусу і формування в особи якостей, установок щодо пристосування до умов нормальної життєдіяльності шляхом правового і матеріального захисту її існування, підготовки до самообслуговування з формуванням здатності до пересування і спілкування, повсякденних життєвих потреб тощо.

– соціальна опіка – це система соціального захисту та підтримки, що забезпечує допомогу громадянам у різних аспектах життя для поліпшення їхнього благополуччя та якості життя.

– соціальний патронаж – це форма підтримки та допомоги, призначена для осіб, які потребують догляду чи підтримки у зв'язку з різними причинами, такими як вік, хвороба чи інвалідність [21].

Соціальна допомога – це форма підтримки, яку надають уряди або неприбуткові організації особам чи групам людей, які знаходяться в складних економічних, соціальних або фізичних умовах. Мета соціальної допомоги полягає у покращенні якості життя та наданні допомоги тим, хто знаходиться в потребі.

Ця допомога може бути надана у різних формах, таких як фінансова допомога, медична допомога, освітня підтримка, житлові послуги, продукти харчування та інші види підтримки, залежно від потреб та обставин отримувачів.

Соціальна допомога може бути адресною (надається конкретним особам чи групам) або універсальною (доступною всім громадянам певного регіону). Вона часто базується на критеріях доходів, віку, стану здоров'я, сімейного стану та інших факторах [3].

Цей вид допомоги спрямований на підтримку тих, хто опинився в складних життєвих обставинах, і має

Соціально-педагогічна підтримка – діяльність соціального педагога з надання превентивної та оперативної допомоги дітям (підліткам, сім'ям) у вирішенні їх соціально-педагогічних проблем в середовищі життєдіяльності, спрямована на створення умов та забезпечення найбільш доцільною підтримки дитині (сім'ї, батькам), стимулювання осмислення істоти виникає (що виникла) проблеми (труднощі), способу її подолання, а також спонукання до самостійності і активності в цьому [21].

Залежно від об'єкта виділяють наступні види підтримки:

– «По відношенню до вихованця - означає послужити вихованцю опорою в його самовиявленні на ситуації розвитку; надати допомогу, сприяння йому в чому-небудь; висловити вихованцю своє схвалення, згоду на обов'язковість для його думку, дій і вчинків в певній ситуації;

– По відношенню до вихователя - виражається в прояві участі в його виховних проявах в конкретній ситуації; допомоги і сприяння йому в прояві ініціативи, творчості в досягненні успішності в соціально-педагогічної діяльності по відношенню до конкретного вихованцю, батькам, групі (колективу); схвалення, згоду приєднатися до думки, дій і вчинків вихователя в певній ситуації;

– По відношенню до виховного колективу - виражається в прояві участі в соціально-педагогічної діяльності активу в організаторській та практичній діяльності, різних доцільних починаннях, активності, його навчанні в інтересах сприяння в накопиченні досвіду продуктивної діяльності; допомоги, сприяння активу, окремим вихованцям в прояві ініціативи, творчості в досягненні особистої та колективної успішності; схвалення, згоду приєднатися до думки і дій по відношенню окремих вихованців, мікрогруп колективу в інтересах підвищення ролі виховного впливу, подальшого підвищення їх виховної ролі в певній ситуації» [23].

Соціально-педагогічний супровід та підтримка людини існує у всіх сферах суспільного життя: освіті та вихованні, охороні здоров'я та культурі, соціальний захист і громадської діяльності різних установ та організацій. Вони, зокрема, виникають в ситуаціях взаємин, управління, збереження сприятливого середовища в сім'ї, виховному, навчальному, трудовому колективі, забезпечення успішності соціалізації, де потрібна кваліфікована участь фахівця, здатного сприяти доцільному прояву суб'єкта соціально-педагогічної діяльності в конкретній ситуації. Разом з тим специфіка соціально-педагогічного супроводу, підтримки полягає в тому, що вони виникають там і тоді, де і коли людина стикається з соціумом, стикається з проблемами, що виникають в процесі взаємодії з соціальним середовищем його проживання. В цьому випадку і виникає потреба людини саме в соціально-педагогічному супроводі і підтримці його життєдіяльності .

Супровід має своє інституційне оформлення і забезпечується спеціально підготовленими кадрами, які реалізують ті чи інші функції по відношенню до

супроводжуваному людині. В рамках соціально-педагогічного супроводу та підтримки людини в процесі його життєдіяльності виявляються загальні залежності соціалізації і соціального розвитку людини.

Рудкевіч Н. зазначав, що соціально-педагогічний супровід та підтримка сприяють:

- Оволодіння людиною досвідом поведінки, виконання певних функцій, необхідних йому в реалізації своєї соціально-педагогічної ролі в соціумі (соціальне навчання);
- Засвоєння певних норм і правил;
- Формування відповідних соціальних якостей особистості (соціальне виховання), готовності і здатності бути членом різних соціальних груп (соціальне формування) [44].

За своєю сутністю вони соціально-педагогічний супровід та підтримка досить близькі і часом носять синонімічний характер. Наприклад, для дитини присутність батька, авторитетного для нього особи - це і супровід та підтримка. У нього в присутності батька з'являється впевненість у собі і він намагається найбільш повно проявитися в досягненні мети.

Однак супроводжувати, це не завжди підтримувати. Супровід може носити формальну функцію, функцію контролю, нагляду. Відмінність може мати місце і в сприйнятті своєї ролі суб'єктом супроводу (підтримки) або його об'єктом. Від того, хто і як сприймає себе і людини, з яким він взаємодіє, залежить і відповідне прояв в ситуації.

Соціально-педагогічний супровід, підтримка людини можуть носити як прогресивний, так і регресивний характер. Суб'єктом супроводу може виявитися особа або інститут, що володіють соціально-педагогічними функціями і мають потужний потенціал впливу (ЗМІ, Церква, громадські об'єднання, учителя, окремі особистості). Важливо вміти бачити соціально-педагогічні можливості суб'єкта супроводу, підтримки і забезпечувати позитивне і доцільне їх прояв, а також нейтралізацію і запобігання негативному впливу.

На меті допомогти їм подолати труднощі та забезпечити базовий рівень життя. Отже, соціально-педагогічний супровід – це комплексна педагогічна та соціальна практика, спрямована на підтримку, розвиток та соціалізацію особи в соціально-освітньому середовищі. Це поняття об'єднує два важливі аспекти: соціальний та педагогічний.

Основними його напрямками є соціальна допомога, соціальна опіка та соціальний патронаж.

Найефективнішим типом соціального супроводу для працезданих соціальних людей літнього віку ми визначили соціальну допомогу, що дає більший спектр методів та форм роботи.

1.2. Особливості функціонування людей похилого віку

Похилий вік – дуже важкий період в житті людини, а демографічне старіння вимагає від суспільства вирішення усіх проблем, пов'язаних з комплексом захисту (медико-соціального та психологічно-юридичного), обслуговування та забезпечення літніх та старих людей [54].

Старіння є однією із глобальних проблем сучасного світу. Відповідно до класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я, до літнього віку належить населення у віці від 60 до 74 років, до старого – від 75 до 89 років, а до довгожителів – 90 років і більше. Соціологи називають ці періоди людського життя «третім віком», а демографи вводять поняття «третього» (60–75) і «четвертого» (понад 75 років) віку. Психологи у віковій періодизації однаково розподіляють осіб за віком, як і соціологи, медики і демографи, вказуючи на особливості життєдіяльності осіб цього віку [55].

Завершальним етапом людського життя є пізній дорослий вік, який у наукових колах називають «геронтогенезом», а психологічні особливості цього вікового періоду та їх розлади вивчає наука «геронтопсихологія».

Найважливішим завданням для людини похилого віку на початку цього

етапу є адаптація до прогресуючого старіння.

Більшість вчених вважає, що даний вік починається із 60-ти років і через його значну тривалість додатково розподіляється на окремі фази.

Фази пізнього дорослого віку за Крайг:

60–70 років – Ранньостаречий вік

70–80 років – Середньостаречий вік

80–90 років – Пізньостаречий вік

90 років і більше – Довгожителство [22].

Доречність цього розподілу визначається й значною диференціацією представників цього періоду – люди похилого віку дуже відрізняються рисами характеру та поведінкою.

Вважається, що вихід на пенсію є як би роздільною рисою між віком активних дій, здоров'я і бадьорості та періодом старості, коли активність змінюється пасивністю, життя перетворюється на боротьбу за здоров'я, інтереси стають вже такими – життя тече за типом «сімейно-побутових картинок». Прийнято вважати, що старості притаманні хвороби, також як молодості – здоров'я.

Ключовими процесами старіння є інволюційні, тобто регресивні зміни, однак окремі соматичні процеси покращуються.

Горецька О. виділила такі види старіння:

– Природне (фізіологічне, нормальне) старіння характеризується визначеним типом і послідовністю вікових змін, що відповідають біологічним, адаптаційно-регулятивним можливостям даної людської популяції.

– Сповільнене (ретардіроване) старіння відзначається більш повільним темпом вікових змін. Проявом цього типу старіння є феномен довголіття.

– Передчасне (патологічне, прискорене) старіння характеризується раннім розвитком вікових змін чи більш вираженим їх проявом в цей чи інший віковий період. Даний процес обумовлений як впливом факторів зовнішнього середовища (кліматичних, професійних, соціально-економічних, екологічних, побутових та ін.), так і дією різних, особливо хронічних, захворювань на

функції певних систем і органів людського організму. Передчасне старіння виявляється в 4–5-му десятилітті, що є однією з причин ранньої дезадаптації, обмеження інтересів, незадоволення життям, дестабілізації особистості [6].

Розвиток старіння конкретної людини залежить від її особистості – настанов, діяльності, способу і змісту життя. Патологічні детермінанти старіння, на відміну від природних, – погана екологія, неправильний спосіб життя, шкідливі звички, надмірне переживання стресів тощо. При переході до літнього і похилого віку людина поступово упокорюється тій ролі та положенню, яких вона досягла в процесі життя. Вона налаштовується на гідне завершення життя, орієнтується на власне здоров'я і загальнолюдські цінності (наприклад справедливості). Хоча старіння і неминучий біологічний процес, проте культурне середовище, в якому воно відбувається, робить на нього вплив. Є дані про те, що по-перше, старші люди зі здоровою психікою активніше беруть участь в процесі спілкування, ніж психічно хворі. По-друге, у літніх жінок в середньому більше соціальних ролей, вони мають більше друзів, ніж чоловіки, і вони частіше скаржаться на самотність і брак соціальних контактів [42].

У психічному та психологічному плані основною проблемою старості є, як було показано вище, самотність, і внаслідок цього втрата необхідних і бажаних контактів, беззахисність перед оточенням, що, як здається літнім, лише загрожує їх добробуту і здоров'ю. До того ж стосунки між сусідами не завжди мають доброзичливий характер. Найчастіше ці відносини перетворюються в тривалу війну, яка триває з перемінним успіхом. Поразки постають у вигляді інфарктів, інсультів і інших захворювань.

Однак не тільки недружні стосунки між сусідами можуть впливати з психічної хвороби однієї із сторін. Часто хворобливо підвищена підозрілість самотньої літньої людини провокує спалахи гніву в його близького оточення. Прояви психічної хвороби у літніх, залучених в конфлікт з сусідами, дуже схожі з проявами недружного ставлення, однак піддаються розпізнаванню.

Дослідники Р. Павелкін та Є. Харченко психологічні або

психопатологічні феномени осіб літнього і похилого віку можна віднести підвищену тривожність, підозрілість і недовіру, страх бути обдуреним. З особистісних якостей відзначається зменшення з віком таких рис, як честолюбство, самолюбство і марнославство з одночасним зниженням товариськості і людинолюбства (М. Тульчинський). Якщо порівняти прояви емоційних переживань літніх і молодих людей, то з віком відбувається значне зменшення емоцій у вигляді туги і печалі зі збільшенням тривоги, дратівливості, похмурості, страху (В. Єфименко). Виникненню афективних розладів сприяє поява «рольової невизначеності» та соціальної ідентичності [37].

У цілому, коло інтересів в міру старіння значно звужується і поступово людина схильна концентрувати свою увагу лише на собі і власних потребах (егоцентризм). В силу цього, специфічним психічним відхиленням літніх людей виступає «марення збитку (обкрадання, псування)».

Важливим завданням геронтології є не тільки будь-яким чином продовжити життя, скільки навчитися своєчасно розпізнавати суттєві ознаки старіння і, головне, контролювати їх розвиток. К. Висневська-Рошковська виділила кілька основних «життєвих позицій» літніх людей:

«Конструктивна позиція. Люди з такою орієнтацією все життя були спокійними і задоволеними. Вони позитивно ставляться до життя, здатні змиритися з майбутньою смертю, активні і налаштовані на надання допомоги іншим. З старості трагедії не роблять, шукають розваг і контактів з людьми.

Залежна позиція властива літнім людям, які все життя не цілком довіряли собі, були слабовільні, пасивні. Старіючи, вони ще з більшим зусиллям шукають допомоги, визнання, не отримуючи яке відчують себе нещасними.

Захисна позиція формується у людей з підвищеними механізмами до опору. Вони не прагнуть до зближення з людьми, не бажають отримувати від кого б то не було допомоги, тримаються замкнуто, відгороджуючись від людей, приховуючи власні почуття.

Позиція ворожості до світу. Це «гнівні старі», схильні звинувачувати

оточуючих і суспільство у всіх невдачах, які вони зазнали в житті. Такі люди підозрілі, агресивні, нікому не вірять, не хочуть від когось залежати, відчують огиду до старості, намагаються триматися за роботу.

Позиція ворожості до себе і свого життя виявляється в пасивності, втраті інтересів та ініціативи. Такі люди схильні до поганого настрою і фаталізму, відчують себе самотніми і непотрібними. Своє життя вони вважають таким, що не вдалось, до смерті ставляться безболісно, як до позбавлення від існування» [60].

З настанням старості в організмі людини відбуваються зміни, які спричинюють порушення певних видів діяльності. У більшості людей при старості літ погіршується зір, в зв'язку з різними захворюваннями (катаракта, глаукома, діабетична та сонячна ретинопатія). У багатьох літніх людей погіршується слух (кондуктивне і сенсоневрологічне послаблення). Інволюційні вікові зміни у сенсорній системі впливають на ефективність оброблення інформації, тому старші люди складно сприймають і запам'ятовують слова на слух. Кодування і подальше зберігання слів дається ще важче. З віком змінюється голос, що проявляється у зростанні його висоти, послабленні мимовільного його регулювання, сповільненні артикуляції під час звичайного мовлення, читання тексту, підвищення темпу мовлення. Причинами можуть бути: атрофія слизової оболонки, зношені зубні протези, атонія м'язів, зношення об'єму легень, паління. Зниження темпу мовлення пов'язане зі зменшенням обсягу пам'яті та уповільненням когнітивних процесів. У людей похилого віку порушується координація рухів пальців і кисті, що впливає на почерк і швидкість письма. Це може бути наслідком певних захворювань. Виникнення психофізіологічних та фізіологічних особливостей на віковому етапі змінює поведінку старших людей. Іноді вони проявляють агресивність, вдаючись до дій, здатних завдати фізичну чи психічну шкоду іншим, агресивність може виконувати адаптивну функцію, якщо існує залежність від родини, медичних і соціальних служб. Високий рівень агресивності підвищує ризик серцевих захворювань та інших хвороб. Однак не всі люди болісно

переживають старість. Багато з них спокійно і терпляче ставляться до свого віку, до того, що відбувається навколо них» [51].

Світ, у якому вони живуть і взаємодіють, все більше звужується. Особливо необхідними для них стають речі, які виконують допоміжну функцію: окуляри, зубні протези, візочок для перевезення вантажів, ціпок. У зв'язку із фізіологічними обмеженнями все більше небезпек підстерігає їх на вулиці, в парку, у власному помешканні. Тому літні люди поводять себе дуже обережно. Особливо знижується їхня соціальна активність, яка здебільшого обмежується сімейним спілкуванням, взаєминами з близьким оточенням. Немало з них почуваються самотніми. Подоланню самотності і підтриманню матеріального добробуту сприяють продовження професійної діяльності чи будь-яка інша робота.

Дані про вікові особливості осіб «пізньої дорослості» слід враховувати під час супроводження їх функціонування: експериментально-психологічного обстеження, діагностики психопатологічних симптомів і синдромів, а також при інтерв'юванні та наданні терапевтичної допомоги.

Супроводження функціонування осіб похилого віку складається з надання консультацій з питань поліпшення взаємин з навколишнім соціальним середовищем, вивчення соціально-психологічних характеристик особистості з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад тощо. Також пропонується комплекс медичних, психологічних, інформаційних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для реалізації права на зайнятість, освіту, професійну орієнтацію та підготовку. В деяких випадках пропонується ряд послуг, які необхідні в складній ситуації окремій особі, для її подолання чи попередження виникнення. Іноді пропонуються психологічні послуги з питань психічного здоров'я, застосування психодіагностики, що надаються спеціально підготовленими фахівцями з психологічною чи медичною освітою [41].

Люди похилого віку, або літні люди, мають свої особливості функціонування, які можуть відрізнитися від більш молодших вікових груп.

Ось деякі з них:

«Фізичний стан: З віком зазвичай зменшується фізична активність та сила м'язів. Люди похилого віку можуть мати проблеми з рухами, меншу витривалість та швидкість реакції.

Здоров'я: Збільшується ризик розвитку хронічних захворювань, таких як серцево-судинні захворювання, діабет, артроз і інші. Літні люди можуть потребувати більше медичного спостереження та лікування.

Когнітивні функції: Пам'ять, увага і інші когнітивні функції можуть погіршуватися з віком. Деякі люди можуть стикатися з проблемами з концентрацією та прийняттям рішень.

Соціальна ізоляція: Люди похилого віку можуть відчувати соціальну ізоляцію через втрату близьких друзів і родичів, а також через обмежений доступ до суспільних подій та активностей.

Фінансові питання: Економічна залежність та недостатність фінансових ресурсів можуть бути серйозними проблемами для літніх людей.

Дієта та харчування: Важливо дотримуватися збалансованої дієти, оскільки старше тіло може вимагати іншого способу харчування та деяких дієтичних обмежень.

Психологічне здоров'я: Депресія, сум та інші психологічні проблеми можуть бути поширені в середньому віці. Старші люди можуть бути більш схильні до цих станів через однакові втрати та зміни в житті.

Мобільність: Важливо забезпечити літнім людям безпечну мобільність і допомогу в їхній повсякденній діяльності, особливо якщо вони мають обмеження у русі.

Самостійність: Деякі літні люди можуть втрачати самостійність у повсякденних справах, і це може вимагати підтримки та допомоги від родини або спеціалізованих служб» [44].

Психо-соціальні особливості функціонування людей похилого віку включають широкий спектр аспектів, які впливають на їхнє психологічне та соціальне добробут. Ось деякі з основних аспектів цих особливостей:

Фізичне здоров'я: За літнім віком зазвичай спостерігається природне зниження фізичної сили та витривалості, а також можуть виникати хронічні захворювання. Це може впливати на їхню здатність до самообслуговування та рухову активність.

Когнітивні зміни: Під час старіння можуть спостерігатися певні когнітивні зміни, такі як погіршення пам'яті та підвищена вразливість до нейродегенеративних захворювань, таких як хвороба Альцгеймера. Однак багато людей похилого віку зберігають високий рівень інтелектуальної активності.

Соціальна ізоляція: Багато старших людей стикаються з проблемами соціальної ізоляції, особливо якщо вони втратили близьких родичів або припинили активну професійну діяльність. Це може призвести до почуття самотності і депресії.

Психологічна адаптація: Деякі люди похилого віку виявляють здатність до психологічної адаптації, що означає їхню здатність позитивно сприймати старість та розглядати її як новий етап життя зі своїми радощами і можливостями.

Фінансова стабільність: Забезпечення фінансової стабільності може бути складною задачею для деяких людей похилого віку, особливо тих, хто не має достатніх економічних ресурсів на відповідний життєвий рівень.

Потреби у догляді: Деякі старші люди можуть потребувати допомоги або догляду через фізичні обмеження або проблеми зі здоров'ям. Це може впливати на їхню незалежність і якість життя.

Соціокультурний контекст: Культурні і соціальні чинники також впливають на психо-соціальні особливості людей похилого віку. Суспільство, як правило, відноситься до старіших людей з певними стереотипами, і це може впливати на їхню самооцінку та самопочуття [50].

Важливо розуміти, що психо-соціальні особливості старіння можуть варіювати від особи до особи, і підтримка, яку оточення може надати старшим людям, важлива для покращення їхнього добробуту та якості життя.

Отже, у людей похилого віку фізичні, психічні та соціальні зміни можуть створювати потребу у соціальному супроводі та допомозі. Основні передумови включають:

Фізичні зміни:

- Зниження фізичної активності: Спадання м'язової маси та зменшення сил можуть впливати на самостійність.
- Проблеми здоров'я: Частіше виникають хвороби, хронічні захворювання, що можуть обмежувати фізичні можливості.

Психічні зміни:

- Погіршення когнітивних функцій: Зменшення пам'яті, уваги, може впливати на здатність робити рішення та розв'язувати проблеми.
- Емоційні зміни: Виникають проблеми з психічним здоров'ям, такі як депресія, одинання.

Соціальні зміни:

- Втрати близьких: Смерть друзів та рідних може викликати почуття самотності та втрати.
- Відсутність соціальної активності: Обмеження контактів, виходження на пенсію, може призвести до відчуття відсутності суспільної взаємодії.
- Економічна залежність: Низький рівень пенсії або відсутність фінансової незалежності.

Ці фактори можуть вимагати соціального супроводу та допомоги для забезпечення оптимального рівня життя та допомоги в подоланні викликів, пов'язаних зі старінням.

Соціальний супровід може включати психологічну підтримку, соціальні послуги, медичні послуги та інші форми допомоги, спрямовані на полегшення їхнього повсякденного життя.

1.3. Вітчизняній та зарубіжний досвід соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку

Нам важливо проаналізувати досвід щодо напрямів соціально-педагогічного супроводу, а саме соціальної допомоги, людям похилого віку в розвинених країнах – США, Канаді, Німеччині, Великобританії та Польщу, а також розкрити український досвід в цій сфері

Зарубіжний досвід соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку є важливим джерелом знань для розробки ефективних програм та підходів до роботи зі старшими громадянами. Декілька ключових аспектів зарубіжного досвіду в цій області включають такі питання:

Інклюзія та активна участь: В багатьох країнах розвинутого світу існують програми та ініціативи, спрямовані на забезпечення інклюзії та активної участі старших людей у суспільному житті. Це включає в себе можливості для участі у волонтерській діяльності, навчанні, роботі та культурних подіях.

Соціальна підтримка: Багато країн надають широкий спектр соціальних послуг для старших громадян, таких як медична допомога, психологічна підтримка, програми допомоги вдома, допомога з опікою та інші послуги, що сприяють покращенню якості життя пожилого населення.

Навчання та розвиток: У багатьох країнах існують можливості для навчання та розвитку старших громадян. Це може бути навчанням навичкам використання комп'ютера, іноземних мов, різноманітних майстер-класів та курсів, що сприяють активному життю та розширенню знань.

Житло та транспорт: В деяких країнах існують спеціальні програми, спрямовані на забезпечення старших громадян житлом, яке відповідає їхнім потребам. Також розробляються системи громадського транспорту, які спрощують мобільність пожилого населення.

Паліативна допомога та догляд за хворими: Багато країн надають послуги паліативної допомоги та догляду за старшими людьми, які стикаються зі серйозними хворобами та термінальними станами. Це спрямовано на

забезпечення комфорту та гідності в останні дні життя.

Законодавчі заходи та політика: Багато країн приймають закони та політичні рішення, які сприяють захисту прав старших громадян та забезпеченню їхнього благополуччя. Це може включати в себе закони щодо пенсійної системи, медичного страхування та інші соціальні заходи [51].

Зарубіжний досвід може слугувати прикладом для розвитку ефективних програм та послуг для старших громадян у власній країні, але важливо також враховувати контекст та потреби конкретного населення для належної адаптації цих підходів.

Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку в Америці є важливою складовою системи підтримки та допомоги літнім громадянам. Цей досвід передбачає різноманітні послуги, програми та ініціативи, спрямовані на поліпшення якості життя літнього населення, забезпечення їх соціального забезпечення, фізичного і психологічного благополуччя.

Соціальні служби і підтримка. Американські соціальні служби пропонують різноманітні послуги для літніх громадян, такі як допомога в оформленні соціальних виплат, доступ до медичної допомоги, програми житлової підтримки, а також консультації і психологічну допомогу.

Програми активного старіння. В Америці існують спеціальні центри активного старіння, де літні громадяни можуть брати участь у різних курсах, тренуваннях та спільнотних заходах. Ці програми допомагають зберігати активність та соціальну взаємодію.

Соціальна ізоляція і відвідування. Волонтери та професіонали часто відвідують літніх людей, особливо тих, хто живе самотньо. Це допомагає запобігти соціальній ізоляції і надає можливість спілкуватися та ділитися досвідом.

Освіта та навчання. Деякі літні громадяни відвідують університети для літніх людей, де вони можуть продовжувати навчання і розширювати свій кругозір. Це сприяє активному розумовому розвитку.

Підтримка догляду. Програми догляду надають можливість літнім людям

оточити себе фахівцями, які допомагають у повсякденних потребах, таких як особиста гігієна, приготування їжі та лікування.

Фінансова допомога. Літні громадяни можуть отримувати пенсії, соціальні виплати та інші види фінансової підтримки для забезпечення достойного життя.

Заходи і події для літніх громадян. Організуються різноманітні заходи, такі як концерти, танці, спортивні турніри та екскурсії, щоб створити можливість для соціальної активності та відпочинку.

Цей соціально-педагогічний супровід гарантує, що літні громадяни в Америці мають можливість проводити гідне та комфортне життя, зберігати свою гідність і активно брати участь у суспільному житті [64].

Навійдомішими програмами соціального супроводу в Америці є:

– Соціальні служби для людей похилого віку (Senior Services):

Багато міст та округів у США мають служби для синірів, які надають різні послуги, такі як транспорт, допомога вдома, групові заняття, консультування та інше.

– Програми громадського харчування:

Програми, такі як «Meals on Wheels», надають доставку гарячих страв для людей похилого віку, які мають обмежену можливість приготування їжі.

Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку в Великобританії також включає різні програми та послуги, спрямовані на поліпшення якості життя літнього населення та підтримку їхніх потреб. Ось опис досвіду такого супроводу:

Національна служба охорони здоров'я (NHS). Великобританія має національну службу охорони здоров'я, яка надає медичну допомогу літнім громадянам. Літні люди можуть отримувати безкоштовні консультації лікарів, лікування, а також доступ до ліків.

Пенсійна система. Великобританія має добре розвинену пенсійну систему, яка забезпечує фінансову підтримку літнім громадянам. Літні люди можуть отримувати державну пенсію, а також можуть мати додатковий

пенсійний захист через роботу або приватні пенсійні фонди.

Домашня допомога. Великобританія має програми домашньої допомоги, які забезпечують літнім людям практичну допомогу в повсякденних справах, таких як приготування їжі, прибирання та особиста гігієна.

Соціальні служби. Соціальні служби Великобританії надають послуги для літніх громадян, щоб забезпечити їхню безпеку і комфорт. Це включає послуги догляду, допомогу у веденні домашнього господарства та психологічну підтримку.

Активне старіння. Великобританія пропонує різні програми активного старіння, де літні громадяни можуть брати участь у фізичних тренуваннях, художніх заняттях, культурних заходах та групових зустрічах.

Підтримка у домі для літніх громадян. У Великобританії існують доми для літніх громадян, де надається постійна догляд та медична підтримка для тих, хто потребує спеціалізованої допомоги.

Доступ до освіти та культурних заходів. Кітні люди можуть відвідувати лекції, майстер-класи та культурні заходи, спрямовані на збереження розумової активності та соціальної взаємодії.

Соціально-педагогічний супровід літніх громадян в Великобританії спрямований на забезпечення безпеки, комфорту та активного життя впродовж старості, а також на збереження гідності та якості їхнього життя [62].

Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку в Німеччині базується на високому рівні соціальної підтримки та догляду для літніх громадян. Німеччина має розвинену систему послуг та програм, які спрямовані на поліпшення якості життя літнього населення. Ось опис досвіду соціально-педагогічного супроводу літніх громадян в Німеччині:

Медична допомога та догляд. Літні громадяни в Німеччині мають доступ до високоякісної медичної допомоги, включаючи лікарські консультації, госпіталізацію та реабілітаційну терапію. Також існують послуги догляду за літніми людьми вдома або в спеціалізованих закладах.

Пенсійна система. В Німеччині існує структурована система пенсійного

забезпечення, що забезпечує фінансовий захист для літніх громадян. Вони отримують пенсійні виплати від держави, які базуються на їхніх роках роботи.

Соціальні служби. Німеччина надає різні соціальні послуги, включаючи допомогу в реєстрації соціальних виплат, консультування з питань житлової ситуації та допомогу у вирішенні юридичних питань.

Житлова підтримка. Літні громадяни можуть користуватися житловими програмами та домуваннями для літніх людей, де їм надається комфортне житло та догляд.

Активне старіння. В Німеччині існують різноманітні організації та групи, які пропонують літнім громадянам можливість брати участь у фізичних вправах, мистецьких заходах, культурних заходах та освітніх програмах.

Доступ до освіти. Літні громадяни можуть займати курси та лекції для розширення своїх знань та навичок.

Психологічна підтримка. Надається психологічна підтримка для літніх громадян, яка допомагає їм забезпечити психічне благополуччя та адаптуватися до змін у житті.

Система соціально-педагогічного супроводу літніх громадян в Німеччині спрямована на гарантування якості життя та підтримки важливих потреб цієї категорії населення, забезпечуючи їм достойний старість та активну участь у суспільстві [58].

Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку в Польщі забезпечується системою соціальних послуг і програм для літніх громадян. Нижче наведено опис досвіду такого супроводу в Польщі:

Пенсійна система. Польща має пенсійну систему, яка надає пенсійні виплати літнім громадянам. Пенсії виплачуються залежно від років роботи та сплачених внесків у систему.

Домашня допомога. В Польщі існують програми домування для літніх громадян, де фахівці надають допомогу в повсякденних справах, включаючи догляд, приготування їжі, прибирання та інші потреби.

Лікарська допомога. Літні громадяни мають доступ до медичної

допомоги через загальну систему охорони здоров'я в Польщі, яка включає лікарські консультації, госпіталізацію та реабілітацію.

Соціальні служби:

В Польщі існують соціальні служби, які надають консультування та допомогу у реєстрації соціальних виплат, житлових програм і інших соціальних послуг.

Житлова підтримка. Літні громадяни можуть користуватися житловими програмами, які надають їм комфортне житло в спеціалізованих закладах або житлових об'єктах для літніх людей.

Активне старіння. У Польщі існують організації, які сприяють активному старінню через фізичну активність, культурні заходи, творчість та освітні програми.

Спільнотні заходи. Літні громадяни можуть брати участь у спільнотних заходах, які сприяють їхній соціальній взаємодії і забезпечують можливість зустрічей і спілкування.

Підтримка у дому для літніх громадян. В Польщі також існують заклади, які надають підтримку та догляд для літніх громадян, які потребують спеціалізованої допомоги.

Система соціально-педагогічного супроводу літніх громадян в Польщі спрямована на забезпечення їхньої гідності, якості життя та соціальної підтримки, надаючи широкий спектр послуг і програм для задоволення їхніх потреб у старості [9].

В Канаді соціально-педагогічний супровід літніх громадян також базується на високому рівні соціальної підтримки та доступу до різних послуг і програм. Канада має високий стандарт життя для своїх громадян, включаючи літніх. Ось опис досвіду соціально-педагогічного супроводу літніх громадян в Канаді:

Пенсійна система. Канада має національну пенсійну систему, включаючи Канадську пенсію (CPP) і Гарантований дохід від старості (GIS). Ці програми надають фінансову підтримку літнім громадянам.

Медична допомога. У Канаді забезпечено загальний доступ до медичної допомоги через систему громадського охорони здоров'я. Літні громадяни отримують медичну допомогу, включаючи лікарські консультації, госпіталізацію та реабілітацію.

Соціальні служби. У Канаді діють соціальні служби, які надають консультування та допомогу в оформленні соціальних виплат, доступ до житла і інші соціальні послуги.

Домашня допомога. Літні громадяни можуть користуватися послугами домування, де фахівці допомагають в повсякденних потребах, таких як догляд, готування їжі і прибирання

Активне старіння. У Канаді існують організації і програми, які сприяють активному старінню через фізичну активність, розваги, художній розвиток і освіти.

Психологічна підтримка. Літні громадяни мають доступ до психологічної підтримки і консультування для збереження свого психічного благополуччя.

Спільнотні заходи. Канада сприяє створенню спільнотних центрів і заходів, які сприяють соціальній взаємодії та забезпечують можливість зустрічей і спілкування.

Доступ до освіти. Літні громадяни можуть продовжувати навчання та брати участь у різноманітних освітніх програмах та курсах.

Система соціально-педагогічного супроводу літніх громадян в Канаді розроблена з метою забезпечення їхньої якості життя, гідності і соціальної підтримки протягом їхнього життя [64].

Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку в Україні має свої особливості та включає різноманітні послуги та програми, спрямовані на поліпшення якості життя літнього населення та підтримку їхніх потреб. Ось опис досвіду соціально-педагогічного супроводу літніх громадян в Україні:

Пенсійна система. Україна має систему обов'язкового державного пенсійного забезпечення, яка надає соціальну підтримку літнім громадянам. Пенсії виплачуються залежно від років роботи та сплачених страхових внесків.

Лікарська допомога. Україна має загальну систему охорони здоров'я, де літні громадяни мають доступ до медичних послуг, лікарських консультацій, госпіталізації та реабілітації.

Соціальні служби. Україна надає різні соціальні послуги та програми для літніх громадян, включаючи допомогу в оформленні соціальних виплат, консультаційну допомогу та інші соціальні послуги.

Домашня допомога. В Україні існують програми домування, які надають допомогу літнім громадянам в повсякденних справах, таких як догляд, приготування їжі, прибирання та інші потреби.

Активне старіння. Україна має організації та програми, які сприяють активному старінню через фізичну активність, культурні заходи, творчість та освітні програми.

Спільнотні заходи. Літні громадяни можуть брати участь у спільнотних заходах та зустрічах, які сприяють соціальній взаємодії та забезпечують можливість спілкування.

Доступ до освіти. Літні громадяни можуть брати участь у різноманітних освітніх програмах, курсах та лекціях для розширення своїх знань і навичок [56].

Система соціально-педагогічного супроводу літніх громадян в Україні спрямована на забезпечення їхньої гідності, якості життя та соціальної підтримки протягом старості, а також на збереження гідності та якості їхнього життя. Однак важливо враховувати, що система може мати свої виклики і недоліки, які можуть варіюватися залежно від регіону та інших факторів.

Отже, найпопулярнішими напрямками соціально супроводу і допомоги в розвинених країнах є:

- Центри активного старіння
- Пенсіне забезпечення
- «Допомога вдома»
- Національні програми здоров'язабезпечення
- Інститути третього рівня.

Специфічні напрями впровадуютьс в Америці (програми з харчового забезпечення), Великобританії та Німеччині («доступне житло») та Канаді (безоплатна психологічна допомога).

В Україні же реалізуються усі стандартні напрямки соціальної допомоги літнім людям. Особливою програмою є програма безоплатного забезпечення громадського транспорту, яка діє не тільки внутрішньо міста проживання літньої людини, а у по всій країні.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ У ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ)

2.1. Методика дослідження необхідності соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)

Відповідно до теоретичної частини, соціальний супровід сім'ї – це вид соціальної роботи, спрямованої на забезпечення оптимальних умов життєдіяльності сімей, дітей і молоді, шляхом надання необхідних соціальних послуг, допомоги та здійснення відповідних заходів.

Критерії необхідності соціального супроводу можуть включати різноманітні фактори, що визначають потребу особи в допомозі або підтримці. Деякі загальні критерії можуть включати:

- Фізичні обмеження
- Психічні становища
- Соціальна ізоляція
- Фінансові труднощі
- Навчальні та професійні труднощі
- Житлові проблеми
- Залежність від інших
- Вік та стан здоров'я

Ми ж розглядаємо соціальний супровід в контексті впровадження його до людей похилого віку.

У параграфі 1.1. ми визначили критерії необхідності проведення соціального супроводу.

На першому етапі дослідження ми провели діагностику, аналіз та оцінку потреб літніх людей в с/м Покровському, Синельниковського району, Дніпропетровської області. Дослідження проходило на базі Покровського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг). В дослідження прийняли участь 70 людей.

Мета діагностики – визначити основні потреби літніх людей – отримувачів соціальних послуг.

Для діагностики ми використали «Картку визначення індивідуальних потреб отримувача соціальних послуг», затверджену Наказом Міністерства соціальної політики України № 762 від 14.07.2016 (Додаток А).

На етапі заповнення карток до нас звернулося 70 осіб, з яких 36 були жінки, а 34 – чоловіки. За пунктом 1 «Відомості про отримувача соціальних послуг» ми можемо поділити звернувшись до нас літніх людей на три категорії: 60-70 років, 70-75 років, 75-80 років. У відсотковому відношенні вони зазначені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Вікова категорія та стать отримувачів послуг

Вік \ Стать	Чоловік	Жінка
60-70 років	21%	30%
70-75 років	15%	23%
75-80 років	2%	9%

За пунктом 3 «Сім'я та оточення» в графі «Сімейний стан» з категорії чоловіків удівцем виявились 41%, розлученим – 5%, а 54% – досі одружені. Жінки ж показали інші результати: удовами виявились 63%, розлученими лише 1%, і досі одруженими – 36%.

На основі цих даних створена порівняльна таблиця 2.2.

Таблиця 2.2

Сімейний стан отримувачів послуг

	Чоловіки	Жінки

Продовження таблиці 2.2

Одружений/а	54%	36%
Розлучений/а	5%	1%
Удовець/а	41%	63%

В графі «Можливість скористатися допомогою рідних, сусідів, друзів» чоловіки вибрали: друзів – 27%, родичів – 18%, сусідів – 5%, інші 50% - нікого. Жінки виявились більш комунікабельними: друзів – 32%, родичів – 53%, сусідів – 14%, нікого – 1%. Результати занесені в таблицю 2.3.

Таблиця 2.3

**Можливість отримачів послуг скористатися допомогою рідних,
сусідів, друзів**

	Чоловіки	Жінки
Друзі	27%	32%
Родичі	18%	53%
Сусіди	5%	14%
Ніхто	50%	1%

З пунктом 4 «Соціальне функціонування» ми визначили, що 10% всі респондентів потребують допомоги в пересуванні будинком, 19% пересуванню за межами будинку, в здійсненні покупок 27%, в користуванні телефоном майже 67%, а прибиранні 43%. Більшість потребуючих в допомозі при соціальному функціонуванні були з вікової групи 75-80 років.

На питання «Чи надається отримувачеві допомога?» у пересуванні приміщенням – 30% відповіли впевнене так, пересуванням за межами будинку – 41%, у здійсненні покупок – 34%, у користування телефоном 60%, прибирання – 12%.

На питання «Якщо так, то чи є достатньою ця допомога?» у пересування приміщенням «так» сказали 10%, пересування за межами будинку – 20%, здійснення покупок 40%, користування телефоном 51%, прибирання 12%

Всі данні можна наочно побачити в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Навички до самообслуговування

Можливо сті отримува ча	Без допомог и		Чи надається отримував еві допомога		Якщо так, то чи є достатньою ця допомога	
	Так	Ні	Так	Ні	Так	Ні
1. Пересування у приміщенні	10%	90%	30%	70%	10%	90%
2. Пересування за межами будинку	19%	81%	41%	59%	20%	80%
3. Користування громадським транспортом	100%					
4. Здатність до самообслуговування						
купання	100%					
одягання	100%					
прання	100%					
читання	100%					
здійснення покупок	27%	73%	34%	66%	40%	60%
приготування їжі	100%					
харчування	100%					
користування телефоном	67%	33%	60%	40%	51%	49%
прибирання	43%	57%	12%	78%	12%	88%

Серед «отреба в реабілітаційному обладнанні / допоміжних засобах» наші респондентни вибрали: палиці – 10%, памперси – 23% та протез 0,5% з усіх запропонованих послуг. Все бладнення було зазначене в колонці «Потребує, але не має», що говорить про погане матеріальне забезпечення літніх людей. Результати опитування зазначені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Потреба в реабілітаційному обладнанні / допоміжних засобах

Назва обладнання	Використовується	Потребує ремонту, заміни	Потребує, але не має
------------------	------------------	--------------------------	----------------------

Продовження таблиці 2.5

пристроїв, засобів			
☐ Палиця	+		10%
☐ Ходунки			
☐ Милиці			
☐ Інвалідне крісло колісне			
☐ Протез	+		0,5%
☐ Памперси	+		23%
☐ Меблі для сидіння			
☐ Лікарняне ліжко			
☐ Допоміжні засоби для особистої гігієни(крісла- стілці, сидіння на унітазтощо)			
☐ Інше (вказати)			

Останнім розділом опитування став «Потреби надання соціальних послуг». За його результатами 60% потребують консуьтування з різних причин (користування телефоном або іншою технікою, поради ведення господарства та ін.), 20% потребують соціальної профілактики (тютюнопаління, телезалежність та ін.), ще 13% потребують медіації у взаємостосунках з родичами, та 81% потребує соіально-економічної допомоги через низький показник матеріального стану.

Результати розражені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Потреби в наданні соціальних послуг

Найменуванн я соціальних послуг	Рекомендаці ї	Безоплатн о	На платні й основі	Із встановленн ям диференційова ноїплати
☐ Догляд вдома				

Продовження таблиці 2.6

☐ Догляд стаціонарний				
☐ Денний догляд				
☐ Паліативний/ хоспісний догляд				
☐ Послуга соціальної адаптації				
☐ Консультування	60%			
☐ Представництво інтересів				
☐ Соціальна профілактика	20%			
☐ Посередництво (медіація)	13%			
☐ Соціально-економічні	81%			
☐ Транспортні				
☐ Інші (вказати)				

Отже, за результатами пройденого анкетування ми визначили, що літні люди нашої громади, а саме 43%, обмежені в спілкуванні: чоловіки більш скуті в спілкуванні, жінки – більш комунікативні.

Спілкування для них не тільки спосіб провести час, а й соціальна необхідність через те, що багатьом потрібні елементарні навички самообслуговування: допомога у пересуванні, здійснення покупок, прибирання вдома. Особливо гостро стоїть проблема користування телефоном – 67% опитаних мають мінімальні навички користування смартфоном (дзвінки, смс), або не мають їх зовсім, що є великою проблемою сучасної людини при диджиталізації країни (зв'язок через інтернет, онлайн-банкінг, онлайн документообіг тощо).

Тож ми прийшли висновку, що літні люди нашої громади портебують засвоєння нових теоретичних та практичних навичок користування сучасним телефоном.

2.2. Програма соціально-педагогічного супроводу людей похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)

Аналіз результатів першого етапу дослідження став підґрунтям для для другого етапу нашого дослідження – розробки програми соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

Соціально-педагогічна значимість комплексної програми є в тому, що вона дозволяє в створювати умови для формування і розвитку навичок повноцінного користування смартфонами для літніх людей, а тому і повноцінного життя у сучасному суспільстві.

Назва програми: «Світ смартфонів для літніх людей».

Мета програми: забезпечити літнім користувачам навички та впевненість у користуванні смартфонами для покращення комунікації, соціальної включеності та самостійного використання технологій, сприяючи підвищенню якості їхнього життя.

Завдання технології:

- Розвинути ефективні навички користування смартфоном;
- Ознайомити з основним складом смартфона.
- Проінформувати про можливості та функції гаджетів;
- Розвинути комунікативні навички батьків та дітей;
- Навчити вільно користуватися низкою основних додатків.

Цільова аудиторія: літні люди

Форми роботи: міні-лекція, тренінг, майстер-клас.

План програми:

Модуль 1: Ознайомлення з Смартфоном

- Ознайомлення з Апаратними Елементами
- Визначення кнопок та портів.
- Пояснення важливості заряджання та перевірки заряду.

Модуль 2: Основи Користування

- Встановлення та Оновлення Додатків
- Інструкції зі завантаження та оновлення додатків.
- Навігація по Меню та Додатках
- Основні принципи роботи з меню та переміщення між додатками.

Модуль 3: Комунікація та Соціальні Мережі

- Навчання Обміну Повідомленнями
- Використання SMS та месенджерів для обміну повідомленнями.
- Використання Соціальних Мереж
- Реєстрація та використання соціальних мереж для спілкування з рідними та друзями.

Модуль 4: Фото та Відео

- Основи Роботи з Камерою
- Використання камери для фотографування та запису відео.
- Обмін та Зберігання Фото та Відео
- Навчання, як ділитися та зберігати зображення та відео.

Модуль 5: Безпека та Підтримка

- Основні Аспекти Безпеки
- Пояснення про захист особистої інформації та важливих налаштувань.
- Підтримка та Ресурси для Літніх Людей
- Надання інформації про лінії підтримки, спеціалізовані сервіси та ресурси для літніх користувачів.

Модуль 6: Повторення та Завершення

- Короткі вправи для закріплення знань.
- Вручення Сертифікатів та Завершення Програми

Учасники програми "Світ смартфонів для літніх людей" можуть отримати різні компетентності, які покращують їхні навички та забезпечують більшу самостійність у користуванні телефонами та іншими сучасними технологіями:

Основні Навички Користування Смартфоном:

- Вміння включати та вимикати телефон.
- Знання про основні елементи керування та їхнє призначення.

Навички Навігації та Використання Додатків:

- Вміння переміщатися між різними екранами та додатками.
- Здатність встановлювати та оновлювати додатки.

Навички Спілкування:

- Вміння відправляти текстові повідомлення та користуватися месенджерами.
- Знання процесу викликів та відеодзвінків.

Навички Комунікації в Соціальних Мережах:

- Знання процесу реєстрації та використання соціальних мереж.
- Вміння ділитися інформацією та взаємодіяти з іншими користувачами.

Основи Роботи з Фото та Відео:

- Вміння робити фотографії та відеозаписи.
- Знання процесу зберігання та відправлення зображень.

Навички Безпеки та Захисту:

- Знання про основні принципи безпеки в Інтернеті та захисту особистої інформації.
- Вміння визначати та уникати онлайн-шахрайства.

Спроможність Швидко Отримувати Інформацію:

- Використання веб-браузера для пошуку та отримання інформації.
- Навички використання онлайн-карт та інших сервісів.

Участь у Спільноті та Обмін Досвідом:

- Здатність приєднуватися до онлайн-спільноти та обмінюватися досвідом з іншими користувачами.
- Знання ресурсів та сервісів для подальшої підтримки.

Ці компетентності допоможуть літнім людям відчувати себе більш комфортно в цифровому середовищі та використовувати смартфон як

інструмент для зближення, навчання та самовираження.

Отже, розроблена нами програма формування батьківської компетентності була розрахована на 6 занять, які включали теоретичні і практичні аспекти, спрямовані на створення позитивного досвіду використання смартфонів для літніх людей, підвищення їхньої якості життя та активізації участі в цифровому суспільстві.

ВИСНОВКИ

Люди похилого віку зазвичай відчувають зміну звичних життєвих стандартів, хвороби, важкі душевні переживання. Це не тільки матеріальні труднощі, а й проблеми психологічного характеру. Соціально-педагогічний супровід людей похилого віку здатен впливати на усі сфери життєдіяльності людини похилого віку: сприяти подоланню вікової кризи і різних особистісних проблем, допомагати реалізувати потенційні можливості та розвивати здібності, творче самовиражатись, задовольняти духовні потреби, формувати позитивний та здоровий спосіб життя в похилому віці тощо. Нові комфортні умови розкриття активної та творчої особистості в похилому віці сприятимуть позитивним зрушенням в житті цих людей, наповнюючи його новими позитивними сенсами та мотивами. Навіть у похилому віці люди можуть продовжувати навчатися та розвивати свої інтереси. Соціально-педагогічний супровід може надати можливості для навчання нових навичок і хобі.

1. Соціально-педагогічний супровід є спільний рух (взаємодія) соціального педагога (супроводжуючого, суб'єкта супроводу) і вихованця, його батьків (супроводжуваного, об'єкта супроводу), на основі прогнозування перспектив поведінки і самовияву об'єкта в ситуації розвитку, спрямоване на створення умов і забезпечення йому (їм) найбільш доцільною допомогою (підтримки), стимулювання осмислення істоти в процесі виникнення (вирішення цієї) проблеми (труднощі) в спілкуванні, успішному просуванні в навчанні, життєвому і професійному самовизначенні (догляді, розвитку і вихованні дитини), пошук способу її подолання, а також спонукання до самостійності і активності в цьому.

2. Похилий вік – дуже важкий період в житті людини, а демографічне старіння вимагає від суспільства вирішення усіх проблем, пов'язаних з комплексом захисту (медико-соціального та психологічно-юридичного), обслуговування та забезпечення літніх та старих людей

У психічному та психологічному плані основною проблемою старості є, як було показано вище, самотність, і внаслідок цього втрата необхідних і бажаних контактів, беззахисність перед оточенням, що, як здається літнім, лише загрожує їх добробуту і здоров'ю. До того ж стосунки між сусідами не завжди мають доброзичливий характер. Найчастіше ці відносини перетворюються в тривалу війну, яка триває з перемінним успіхом. Поразки постають у вигляді інфарктів, інсультів і інших захворювань.

3. Нам важливо проаналізувати досвід щодо напрямів соціально-педагогічного супроводу, а саме соціальної допомоги, людям похилого віку в розвинених країнах – США, Канаді, Німеччині, Великобританії та Польщу, а також розкрити український досвід в цій сфері.

Отже, найпопулярнішими напрямками соціально супроводу і допомоги в розвинених країнах є:

- Центри активного старіння
- Пенсіне забезпечення
- «Допомога вдома»
- Національні програми здоров'язабезпечення
- Інститути третього рівня.

Специфічні напрями впровадуютьс в Америці (програми з харчового забезпечення), Великобританії та Німеччині («доступне житло») та Канаді (безоплатна психологічна допомога).

В Україні же реалізуються усі стандартні напрямки соціальної допомоги літнім людям. Особливою програмою є програма безоплатного забезпечення громадського транспорту, яка діє не тільки внутрішньо міста проживання літньої людини, а у по всій країні.

4. На першому етапі дослідження ми провели діагностику, аналіз та оцінку потреб літніх людей в смс Покровському, Синельниковського району, Дніпропетровської області. Дослідження проходило на базі Покровського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг). В дослідження прийняли участь 70 людей.

Мета діагностики – визначити основні потреби літніх людей – отримувачів соціальних послуг.

Для діагностики ми використали «Картку визначення індивідуальних потреб отримувача соціальних послуг», затверджену Наказом Міністерства соціальної політики України № 762 від 14.07.2016 (Додаток А).

На етапі заповнення карток до нас звернулося 70 осіб, з яких 36 були жінки, а 34 – чоловіки.

Відповідно до заповненої картки нами було визначено, що майже 43% літніх людей обмежені в спілкуванні: чоловіки більш скуті в спілкуванні і, жінки – більш комунікативні. Також ми з'ясували, що більшість з них – мають недостатні навички володіння смартфоном та зазвичай потребують сторонньої допомоги в користуванні навіть стандартними застосунками.

5. Розроблена нами програма з формування компетентності володіння смартфоном була розрахована на 6 занять, які включали теоретичні і практичні аспекти, спрямовані на забезпечення літніх користувачів навичками та впевненістю у використанні смартфонів, щоб полегшити їхнє щоденне життя, сприяти соціальній включеності, покращити комунікацію та забезпечити доступ до цифрових можливостей, що призводить до підвищення загальної якості життя цільової аудиторії.

Таким чином, усі завдання дослідження виконані, поставлена мета досягнута .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова О. Старіти? Немає часу! : методичний посібник для освітньої роботи з людьми літнього віку. Київ : [б.в.], 2014. 120 с.
2. Балдинюк О. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. *Соціальна робота та соціальна освіта. Теорія і методика соціальної роботи*. 2018. Вип.1. С. 12-17.
3. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
4. Бриндіков Ю. Л. Соціально-психологічні аспекти старіння. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2014. № 3-4. С. 130-136.
5. Гаркавенко Н. В., Собкова С. І. Соціальна психологія пізньої зрілості: навчальний посібник. Чернівці : Чернівець. нац. у-т, 2020. 240 с.
6. Горецька О. Геронтопсихологія: навчальний посібник. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2017. 210 с.
7. Гладченко І.В., Супрун М. О. Опіка та повага до літніх людей як запорука їхнього психічного здоров'я. *Педагогічний вісник*. 2016. № 4 (40). С. 44-47.
8. Демографічні тенденції в Україні потребують комплексного підходу на державному рівні. Мін. соц. політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html>
9. Джуган В., Джуган Р. Реалізація потреб людей похилого віку через формальні та неформальні мережі підтримки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. №1(48). С. 122-126.
10. Джуган Р. І. Концептуалізація поняття «успішне старіння» у соціогуманітарних науках та соціології. *Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія: соціологічна*. 2020. Вип.14. С. 54-62.
11. Довгань Н. Дослідження соціокультурної та професійної взаємодії поколінь: стратегія узагальнених даних. *Організаційна психологія*.

Економічна психологія. 2020. № 2–3 (20). С. 31-41.

12. Житинська М. О. Модель соціально-педагогічної підтримки життєдіяльності людей похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування. *Часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2015. Вип. 20. С. 156-164.
13. Житинська М. О. Основні характеристики соціально-педагогічної підтримки життєдіяльності людей похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування. *Соціальна робота: теорія та практика*. 2017. № 18. С. 44-52.
14. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні». Відомості Верховної Ради (ВВР). 1994. № 4. ст.18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>
15. Закон України «Про соціальні послуги». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 18. ст.73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
16. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 42, ст.213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
17. Зверєва І. Д. Соціальна робота в Україні. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.
18. Іванова І. Б. Методи соціальної роботи (на основі Державних стандартів соціальних послуг): навч.посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ : Університет «Україна», 2018. 302 с.
19. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. по сіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 220 с.
20. Калініченко Т. І. Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми соціально-педагогічної підтримки літніх людей в установах соціального обслуговування. *Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2014. Вип. 19. С. 147-154.

21. Капська А. Й. Соціальна робота: технологічний аспект. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
22. Крайніков Е. В. Геронтологія: словник-довідник. Київ : Паливода А. В., 2010. 352 с.
23. Крецу Л. А. Соціально-педагогічна підтримка людей похилого віку. Актуальні проблеми соціально-педагогічних досліджень. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців. 17 травня 2016 року*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. С. 135-136.
24. Кухта М. Динаміка ціннісних орієнтацій та адаптивність людей похилого віку в Україні. *Соціальні виміри суспільства*. 2015. №7 (18). С. 482-496.
25. Кухта М. Моделі актуалізації соціального потенціалу людей старшого віку в країнах Заходу. *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин: матеріали Міжнар.наук.практ. конф., м. Київ, 18-19 квіт.* Київ. Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 272-275.
26. Кухта М. Люди похилого віку очима експертів: труднощі та шляхи подолання життєвих негараздів. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2015. № 4. С. 119-132.
27. Кухта М. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні : монографія. Київ : КНУКіМ, 2018. 304 с.
28. Лавріненко Н. Соціально-економічний статус пенсіонерів та можливі напрямки реформування пенсійної системи. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2016. № 2. С. 63-81.
29. Ліфарєва Н. В. Старість як соціальна проблема. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2012. № 4 (239). Ч. I. С. 260-267.
30. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика): підручник. Київ : Каравела, 2011. 368 с.
31. Малахова Ж. Д., Лисенко В. І. Соціальна геронтологія: підручник. Херсон : Олді-плюс, 2021. 194 с.
32. Маслова С. О. Старіння як соціально-психологічне явище. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т.5. Вип. 39. С. 210-220.

33. Матрос О. О. Система соціального захисту в Україні : навч. посіб. Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Візаві, 2021. 175 с.
34. Мацкевіч Ю. Р. Зміст та напрямки соціально-педагогічної роботи з людьми похилого віку. *Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. статей. Серія: Педагогічні науки.* 2005. №1. С.60-66.
35. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр.: кол. моногр. / за ред. О. М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
36. Огляд міжнародного досвіду визначення «похилого віку». USAID.
37. Павелків Р. В., Харченко Є. М. Геронтопсихологія: медико-біологічні та соціально-психологічні аспекти старіння. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 476 с.
38. Пасерба С. В. Соціальний супровід людей літнього віку як актуальна проблема. *Збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції.* 2019. С. 92-95.
39. Піменова О. Старіння людини в сучасних умовах: особливості та перспективи для активного довголіття. *Соціологічні студії.* 2019. № 2 (15). С. 30-34.
40. Помиткін Е. О., Рибалка В. В. Геронтопсихологія навчання особистості похилого віку: навчальний посібник. Київ : Талком, 2020. 184 с.
41. Робак В. Є. Проблематика старіння в інтердисциплінарному контексті: понятійно–термінологічний апарат. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки».* 2011. Вип. 203. Ч. III. С. 90-98.
42. Романова Н. Ф., Тимошенко Н. Є. Спілкування з людьми похилого віку: методичні матеріали до тренінгу. Київ : Видво, 2018. 152 с.
43. Россошанський О. Ю. Стан та перспективи створення компактних місць поселення осіб похилого віку. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.* 2011. №17(171). С. 40-47.
44. Рудкевич Н. І. Методика соціально-педагогічної роботи: навчально-методичний посібник. Львів : Растр-7, 2021. 324 с.

45. Сабат Н., Чернецька В. Соціально-педагогічна підтримка людей похилого віку: теоретичні засади проблеми. *Теоретичні, методичні та практичні проблеми соціальної роботи: тези доповідей V Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції, 24 квітня 2020 р.* Івано-Франківськ : НАІР, 2020. С. 28-34.
46. Сех М. І. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку з числа ВПО. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 20 листопада 2020 р.* Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. С. 118-119.
47. Сех М. І., Романова І. А. Готовність соціального працівника до роботи з людьми похилого віку в умовах благодійної організації. *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: Матеріали міжвузівської дистанційної студентської науково-практичної конференції (м. Харків, 27 травня 2020 р.)* / за ред. М. П. Васильєвої. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 67-74.
48. Сопко Р. І., Афанасьєв Д. М. Вплив демографічного старіння на інститут сім'ї та солідарність між поколіннями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2018. Вип. 1 (42). С. 15-19.
49. Сопко Р. І. Здорове старіння і потреби людей похилого віку в умовах деприваційної бідності. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.* Харків, 2018. Вип. 40. С. 115-119.
50. Сопко Р. І., Попович А. М. Потреби людей похилого віку та планування соціальних послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. № 20. С.110-113.
51. Сопко Р. І. Послуги людям похилого віку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна*

- робота*». 2013. Вип. 27. С.188-191.
52. Сопко Р. І. Потреби людей похилого віку в умовах трансформації соціального обслуговування. *Актуальні питання соціології і соціальної роботи та професійної підготовки фахівців*. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2016. С. 286-301.
  53. Сопко Р. І. Система потреб людей похилого віку (специфіка і сутність). *Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. Дніпро. 2016. № 10 (138). С. 86-92.
  54. Соціальна геронтологія : навч. посібник / уклад. Н. М. Коляда. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 84 с.
  55. Соціальна геронтологія: навчальний посібник / укл. І. В. Ковальчук. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2021. 264 с.
  56. Стешенко В. Старіння населення України : стан, етнічні особливості, перспективи. *Демографічні дослідження*. 2016. Вип 20. С. 125-146
  57. Тепляк А. М. Актуальність підготовки майбутніх соціальних працівників до соціалізації людей похилого віку в територіальній громаді. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 20 листопада 2020 р.* Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. С. 119-120.
  58. Територіальні центри соціального обслуговування. Мін. соц. політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/centri-zahistu.html>
  59. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ : Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с.
  60. Ушакова І. М. Геронтопсихологія: підручник. Харків : ХНАДУ, 2014. 234 с.
  61. Черевата О. Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану. *Могилянські читання – 2022: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп., Миколаїв, 7–11 листоп. 2022*

- р. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 22-25.
62. Чернописька В. З., Баран А. В. Міжнародно-правові стандарти соціального захисту людей похилого віку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2019. Вип. 24. С. 61-68.
  63. Шеплякова І. О. Тараненко А. Ю. Соціально-педагогічна робота з соціалізації людей похилого віку в благодійних фондах: вітчизняний досвід. *Наукові перспективи.* 2021. № 12(18). С. 555-566.
  64. Якубова Л. А., Труш Н. П. Порівняльний аналіз особливостей організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні та за кордоном. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота».* 2015. Вип. 36. С. 209-211.
  65. Ялдин І. В., Понікаров В. Д., Федорищева О. А. Соціальний захист та пенсійне забезпечення в Україні. Харків: Мірошниченко О. А., 2019. 174 с.
  66. World Population Dashboard. Ukraine. URL: <https://www.unfpa.org/data/world-population/UA>

ДОДАТКИ

Додаток А

КАРТА визначення індивідуальних потреб отримувача соціальних послуг

_____ (найменування територіального центру соціального
обслуговування (надання соціальних послуг))

_____ (дата заповнення)

I. Відомості про отримувача соціальних послуг

Прізвище, ім'я, по батькові _____ Дата _____

Телефон _____

Категорія:

- особа похилого віку
- особа з інвалідністю (вказати групу) _____
- хворий
- інша (вказати, яка)

II. Матеріальний стан

(заповнюється за згодою отримувача соціальних послуг (далі – отримувач))

Види доходів (пенсія, державна соціальна допомога, інші джерела)	Розміри доходів
☐ Пенсія за віком	
☐ Пенсія по інвалідності	
☐ Державна соціальна допомога на догляд за інвалідом або дитиною-інвалідом	
☐ Пенсія у зв'язку з втратою годувальника	
☐ Допомога по тимчасовій непрацездатності	
☐ Допомога по безробіттю	
☐ Інше (вказати)	

Наявність додаткових доходів (вказати) (зі слів отримувача) _____

Сукупний дохід за місяць (зі слів отримувача) _____

Середньомісячний сукупний дохід (зі слів отримувача)

III. Сім'я та оточення

Сімейний

стан:

- одружений(а); неодружений(а);
 удівець/удова; розлучений(а)

Наявність працездатних рідних або осіб, які відповідно до законодавства повинні забезпечити отримувачеві догляд і допомогу (вказати) _____

(прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання/перебування)

Можливість скористатися допомогою рідних, сусідів, друзів:

- допомога рідних (у чому можуть допомогти)
 друзі (у чому можуть допомогти)
 сусіди (у чому можуть допомогти)

IV. Соціальне функціонування

Навички до самообслуговування

Можливості отримувача	Без допомоги		Чи надається отримувачеві допомога		Якщо так, то чи є достатньою ця допомога	
	Так	Ні	Так	Ні	Так	Ні
1. Пересування у приміщенні						
2. Пересування за межами будинку						
3. Користування громадським транспортом						
4. Здатність до самообслуговування						
купання						
одягання						
прання						
читання						
здійснення покупок						
приготування їжі						
харчування						
користування телефоном						
прибирання						
інше (вказати)						

Відповідно до шкали оцінки елементарних дій визначено ___ балів.

Відповідно до шкали оцінки складних дій визначено _____ балів.

Ступінь індивідуальної потреби отримувача _____

Потреба в реабілітаційному обладнанні / допоміжних засобах

Назва обладнання пристроїв, засобів	Використовується	Потребує ремонту, заміни	Потребує, але не має
☐ Палиця			
☐ Ходунки			
☐ Милиці			
☐ Інвалідне крісло колісне			
☐ Протез			
☐ Памперси			
☐ Меблі для сидіння			
☐ Лікарняне ліжко			
☐ Допоміжні засоби для особистої гігієни (крісла-стілці, сидіння на унітаз тощо)			
☐ Інше (вказати)			

Потреби в наданні соціальних послуг

Найменування соціальних послуг	Рекомендації	Безоплатно	На платній основі	Із встановленням диференційованої плати
☐ Догляд вдома				
☐ Догляд стаціонарний				
☐ Денний догляд				
☐ Паліативний/ хоспісний догляд				
☐ Послуга соціальної адаптації				
☐ Консультування				
☐ Представництво інтересів				
☐ Соціальна профілактика				
☐ Посередництво (медіація)				
☐ Соціально-економічні				
☐ Транспортні				
☐ Інші (вказати)				

V. Висновки

Відповідно до ступеня індивідуальної потреби отримувача встановлено групу рухової активності (необхідне підкреслити):

- I група;
- II група;
- III група;
- IV група;
- V група.

Підпис соціального працівника, який визначав індивідуальні потреби

_____ (прізвище, ініціали)

Підпис директора територіального центру _____

_____ (прізвище, ініціали)

Примітка. Карта визначення індивідуальних потреб отримувача соціальних послуг заповнюється на підставі даних опитування, спостереження, ступеня індивідуальної потреби отримувача та аналізу документів (медичного висновку про здатність до самообслуговування, довідки про склад сім'ї, довідки про доходи (за наявності) тощо).

